

**КОДИРАНЕТО, ИЗПОЛЗВАНО КАТО
ФОРМАЛЕН СПОСОБ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ
НА НОВИ ДУМИ В Т. Н. ФРЕНСКИ ЕЗИК
НА ПРЕДГРАДИЯТА**

(*Великотърновски университет*)

През последните 20 години в предградията на големите френски градове – Париж, Лион, Марсилия, Лил и др. – се наблюдава интересно социално-езиково явление, което привлича вниманието на цялото френско общество. Във Франция в момента живеят над 5 милиона чужденци, представители на 25 етноси с най-различен статут¹. Голяма част от тях са натурализирани, други са с карта за временен престой и с надежда, че ще се установят трайно там.

Ние няма да се спираме в детайли на социалните проблеми на имигрантите от първо, второ и трето поколение, живеещи в предградията на гореспоменатите градове. Обитателите на тези гета са от най-различни етноси, принудени от обстоятелствата да съжителстват. Имигрантите от първо поколение, т. е. по-възрастните, напуснали родните си места, за да търсят по-добри условия за живот, не са учили във френски училища. Те говорят помежду си на родния си език, но при нужда могат да използват и френския език, който не владеят добре. Техните деца, родени във Франция и посещавали френски училища, говорят много по-добре френски език, но поради факта, че в семействата им се говори родния език на родителите им, те могат да го ползват в известна степен. Възрастното поколение ревниво пази обичаите и традициите на родното си място. Под негово влияние, младежите също ги следват донякъде. Те обаче се стремят да се приобщят към френската култура и предимствата на френския начин на живот. Така че, представителите на различните етноси, обитаващи предградията, са в по-голямата си част в положение на транскултурация, т.е. запазвайки собствената си идентичност и култура, те се стремят да бъдат натурализирани.

Общуването между различните етноси в предградията е много интересно явление. То се извършва на базата на по-елементарен, служещ за основа френски език, в който всеки етнос включва свои думи. Най-просто казано, колкото по-голям и влиятелен е етносът, толкова повече негови думи се включват и използват в междуетносния език - думи, които са използвани и от другите етноси. Като най-типичен пример може да се посочи арабският език (предимно неговите диалекти), на който говорят няколко милиона имигранти. С най-слаб принос в междуетносния език е турският етнос, който е по-затворен по същество и неконтактен.

Основната социално-икономическа характеристика на предградията-гета е безработицата, която достига до 80-90% сред младите. Първият им провал, още в юношеска възраст, е училището. За тях стандартният френски се оказва непревземаема крепост и те остават най-често с незавършено образование – непреодолима пречка за създаване на кариера и издигане в обществото. Осъдени на безработица, те живеят ден за ден и повечето от тях стават дребни престъпници, крадци и продавачи на дрога.

В своята книга “Заклевам се в името на майка си” Т. Jonquet² описва с най-големи подробности живота на младежите в едно парижко предградие. Те нямат бъдеще, но имат нещо, което е само тяхно – езикът, на който говорят. Този език е основният белег на тяхната идентичност. Чрез него те се дистанцират от официалния френски език, който, както вече споменахме по-горе, за тях е непостижим. Езикът на младежите в предградията е знак за разпознаване и белег за принадлежност към една и съща общност – общността на тези, за които няма място в обществото. Той е един вид спонтанна реакция срещу попечителството и монополизма на официалния френски език, който не допуска никакво отклонение от езиковата норма.

Езикът на предградията се е образувал като за основа е използван стандартният френски език, но той до такава степен е преиначен и “разбит”, че за непосветения остава неразбираем. Защото една от основните функции на езика в предградията е криптичната, т.е. да можеш да кажеш това, което не искаш другите да разберат.

През последните 20 години езикът на предградията е обект на вниманието на френската общественост. В резултат на този интерес са създадени много филми, репортажи, провеждат се кръгли маси, което

води до бързо “износване” на лексиката в езика на предградията. Вместо да се създават непрекъснато нови и нови думи, “разсекретените” думи се подлагат на най-различно кодиране, за да станат отново неразбираеми за непосветените.

Най-често използваният формален способ за кодиране в езика на предградията е “верланът”. Името му произлиза от думата *l'envers*, състояща се от две срички, като втората сричка е станала първа – *verlen*. Най-общо казано, този способ се състои в разместване на сричките. На теория всяка дума може да бъде верланизирана, но на практика се оказва, че не е така. Трябва да се уточни, че верланът се прилага предимно в няколко области, засягащи пряко живота на младите в предградията – лексиката, свързана с парите, секса, жените, полицаите, алкохола, престъпността, тъмните сделки. Всъщност, това са традиционни сфери, свързани с живота на престъпния свят. Към тях сега се прибавят и нови думи, породени от променените условия на живот в предградията – безработица, спин и др.

Думата *верлан* се появява за пръв път през 1953 г. – писателят Огюст Льо Бретон претендира да е неин “кръстник”³. В исторически план ще споменем, че този похват за кодиране е използван още през 1585 год. за верланизиране на думата *Bourbon* → *Bonbour*. През 1842 год. е верланизирана думата *Toulon* → *Lontou*. Това явление е познато и в други европейски езици – италиански, португалски, немски, английски (*backslang*) и др.

В най-ново време верланът се използва активно от младежите, живеещи в предградията. Както вече споменахме, те са с ниска степен на образование, т.е. не познават нормативната френска граматика, но имат усет за делението на думата на срички, което е в основата на верлана. По изключение, този принцип може да не бъде спазен, ако верланизираната дума е трудна за произнасяне или неблагозвучна.

Идеалната дума за верланизиране е двусричната и използващите този код се стремят да превърнат едносричните и трисричните думи (когато това е възможно) в двусрични.

При верланизиране на двусричните думи се разместват сричките – втората сричка става първа. Схемата за това е следната: $C1Г1C2Г2 \rightarrow C2Г2C1Г1$ (C =съгласна, $Г$ =гласна). При верланизирането е без значение дали втората сричка е отворена или затворена⁴.

Отворена втора сричка

cit  →t  ci

fumer→m  fu

fran  ais→  aifran

métro→trom  

coucher→ch  cou

baston→stonba

blouson→zonblou

prison→zonpri

Затворена втора сричка

bizarre→zarbi

toubab→babtou

mongol→golmon

basket→sketba

  cole→kol  

pascal→skalpa

connard→narko

capote→potka

По същия начин са верланизирани няколко изрази, разглеждани като двусрични думи:

vas-y→[ziva]

comme   a→[sakom]

celui-la [suila]→[lasui]

При едносричните отворени думи не може да бъде приложено правилото за разместване, тъй като има само една сричка. В този случай се разместват двете фонемни, т.е. схемата е СГ→ГС. След верланизацията едносричната дума от отворена е станала затворена.

chaud→och

chat→ach

fou→ouf

coup→ouk (тази дума може да бъде верланизирана и по друг начин).

Някои едносрични думи могат да бъдат верланизирани по два начина. При единия се извършва трансформация на базата на произношението:

cul→[uk]

con→[ok]

При другия начин трансформацията е на графична основа:

cul→luc

con→noc

nez→zen

Както се вижда от примерите, верланизираната дума е огледален образ на изходната.

Отрицателната частица pas се верланизира по два начина:

pas→ap

pas→aps

Би трябвало да очакваме да съществува по-скоро графичната огледална форма *pas*→*sap*. Тя обаче не се използва, тъй като фонетично съвпада с арготичната дума *sapes* (дрехи).

При едносричните думи със затворена сричка, нещата са различни. Тук тенденцията е те да бъдат превърнати в двусрични, които, както вече споменахме, се верланизират много по-лесно. Има два възможни начина за процедиране. В първия случай верланизиращият произнася нямото етимологично *e*, което се намира в края на думата. По този начин, тя става двусрична и сричките се разместват:

mère→*mereu*→*reume* (което, след скъсяване, става *reum*)

père→*pereu*→*reupe* (което, след скъсяване, става *reup*)

louche→*loucheu*→*cheulou* (*cheul*)

Ако думата няма в края си етимологично *e*, то се слага допълнително, за да стане тя двусрична:

mec→*mekeu*→*keume* (*keum*)

flic→*flikeu*→*keufli* (*keuf*)

juif→*juifeu*→*feujui* (*feuj*)

shit→*shiteu*→*teushi* (*teush*)

soeur→*seureu*→*reuseu* (*reus*)

Резултатът от верланизацията на двете различни думи *mure* и *mer* е един и същ – *reum*. В този случай, контекстът има определяща роля.

При трисричните думи верланизацията може да бъде извършена по няколко начина. Някои от тях стават двусрични, което е общата тенденция, чрез премахване на нямото *e* в края или вътре в думата.

Премахване на *e* в края на думата:

musique→*zikmu*

partouze→*touzpar*

gonzesse→*zesgon*

Премахване на *e* в средата на думата:

maquereau→[makro]→*kroma* (*krom*).

Има трисрични думи, които не могат да бъдат редуцирани в двусрични, тогава обръщането на сричките става по няколко начина:

При първия начин сричките се подреждат точно в обратния ред:
Cp1Cp2Cp3→Cp3Cp2Cp1:

portugais→*gaitupor*

calibre→*brelika*

possible→*blesipo*.

При втория начин сричките се подреждат в следния ред:
Cp1Cp2Cp3→Cp2Cp3Cp1:

cigarette→garetsi

При третия начин - Cp1Cp2Cp3→Cp3Cp1Cp2:

dégueulasse→lasdegueu.

Това са основните правила за верланизация на думите, без да претендираме за изчерпателност. Понякога, обаче, те могат и да не бъдат спазени, ако верланизираната дума е трудна за произнасяне или пък не звучи добре.

Интересен е въпросът за плътността на верланизираните думи в речта. Например, в някои криминални филми или романи авторите изкуствено претоварват диалозите с много верланизирани думи. В действителност, плътността не надхвърля 10% кодирани думи, независимо че имаме усещането за неразбиране на синтагмите. Тези 10% са основни ключови думи – глагол, съществително и прилагателно име. Нещата стават още по-трудни, ако в изречението са верланизирани арготични думи или заемки от арабски, английски, цигански и други езици. Например: *Rodave le keum, avec ses peussas i s'prend pour un cainri* (Виж този тип, той така се е облякъл, че се мисли за американец). Глаголът *rodave* е заемка от цигански и не се изменя по лице, число, време и наклонение, както и всички останали глаголи, заети от цигански, завършващи на *-ave*. *Peussas* е верлан на *sapes*, което на арго означава дрехи. А ето и произхода на *cainri*: изходната дума *américain* е съкратена чрез афереза – *américain*→*ricain*, което се употребява във фамилиарния френски език. Но тази дума може още да бъде трансформирана, за да стане непроницаема чрез верланизация – *ricain*→*cainri*.

Както е известно, в неконвенционалния френски език има и други видове кодиране – *javonais, largongi, louchebet* и др., които са били използвани като тайни кодове. В езика на предградията те не се използват, поради факта, че оперират с ключ, който удължава думата, а както видяхме, верланът се стреми да съкрати думата, с цел да я направи непрозрачна. Тази икономия в езика по принцип е типична за френската фамилиарна реч.

От няколко години сме свидетели на създаването на един нов способ на кодиране. Той се ражда в южното предградие на френската столица Витри (Vitry) и се използва, поне за сега, предимно в района на Париж. Този нов начин за кодиране се нарича *въол* (*veul*) и функ-

ционираща като двойна верланизация, т.е. верлан на верлана – думата, верланизирана веднъж, се подлага на нова верланизация, за да се получи свръхкодиране. Думата *choper* (*prendre*), след верланизация, става *pecho*, а след прилагане на въл, става *peoch*.

От примерите, които ще приведем, се вижда, че трудно може да се установят правилата, по които действа *въл*:

écouter → atec

skinhead → neusk

jambes → beujes

rendez-vous → dérenvou (*верлан*) → vourdé (*въл*)

j'arrive → j'aveur.

Друг формален способ за образуване на нови думи в езика на предградията е *тронкацията*, т.е. скъсяване, орязване на думите. Тронкацията бива два вида: предна или *афереза*, и задна или *апокопа*.

Апокопата се употребява повече в разговорния език. При нея се съкращават една или повече фонемни в края на думата. Например:

dégoûtant → dég

dégeulasse → dégeu

business → biz.

Както видяхме, апокопата се прилага след верланизацията на думата:

métro → tromé → trom

voiture → turvoi → turv.

Аферезата се прилага по-често от апокопата при образуването на нови думи в езика на предградията. Тя съкращава началната част на думата, носител на основната информация, като по този начин думата се кодира. Много често, след афереза, думите се удвояват за по-голяма непрозрачност:

inspecteur → teur → teurteur

contrôleur → leur → leurleur.

Подобно удвояване е типично за фамилиарния френски език и се използва с умалително, гальовно значение. Тази хипокористична употреба е характерна за децата в периода на усвояване на езика, но се използва и от възрастните при иронизиране:

dodo (от *dormir*), faire dodo (спинкам, нанкам, спя)

pipi (от *pisser*), faire pipi (пишкам, чишкам, пикая)

soso (от *communiste* или от *sosapne*) – думата е многозначна⁵.

Това хипокористично удвояване след афереза или апокопа е доказателство, че младежите от предградията го правят и за удоволствие. Този начин на говорене за тях е лингвистична игра, чиито правила познават само те. Така че след двете основни функции на езика на предградията – идентификационната и криптичната, на трето място ще поставим и забавната или развлекателната (людичната).

Ето няколко от стотиците примери на хипокористична употреба във фамилиарния френски език, които бихме могли да приведем: *baba, bibi, banban, bobo, fute-fute, glagla, gogo, jaja, jinjin, jojo, joujou, lolo, momo, neuneu, tata, toto, tutu, yoyo, zag-zag, zen-zen, zig-zig, zozo, zourzour.*

В някои думи от езика на предградията се прилага много сложно кодиране – едновременна употреба на афереза и апокопа, плюс удвояване на крайния резултат:

indicateur → *indicateur* → *dic* → *dicdic* (полицейски доносник, кука).

Интересно е редуцирането на синтагмата *qui se déguise* (който се дегизира, преоблича), със значение на цивилен (а вече и на униформен) полицаи: *qui se déguise* → *kisdé* → *dékis* → *dek.*

Трябва да се спомене и важният факт, че езикът на младежите от предградията не е унифициран. В предградията на Париж се използва предимно кодирането чрез верлан и вьол, в предградията на Лион се улавя силното влияние на циганизми, а в Марсилия, където преобладават емигранти от Магреб, е на лице кодиране на думи от арабски диалекти.

През 1634 г. кардинал Ришельо създава Френската академия, чиято основна задача е опазване на френския литературен език. За тази цел тя издава Речник на официалната езикова норма. Но всяко общество, в определени етапи от развитието си, при стечение на определени обстоятелства, поражда неконвенционални социолекти, с които си служат групи хора, живеещи извън закона. Такъв е класическият случай със старото френско арго, език на престъпните банди, върлували от XV до края на XVIII век.

Настоящото изследване е опит за представяне на формирането на лексиката в социално-езиковото явление, наречено “език на младите в предградията”. В началото на изследването се спряхме на конкретните условия, при които се появява това явление. Този език отговаря на нуждата, която изпитва всеки индивид да принадлежи към някаква

общност – особено ако му е отказан достъп до мажоритарната общност и култура на страната, в която живее. Тогава той създава своя ценностна система, която е в конфликт с официалната. Независимо, че езикът на младежите в предградията се определя от официалните инстанции като антиезик, той е най-новата страница от дългата еволюция на френския език. Ясно е обаче, че ако се променят социално-политическите условия, които са го породили, той също ще се промени или ще изчезне. Трудно е, все пак, да се предвиди поведението на бъдещите младежи, които един ден ще сменят днешните.

На въпроса дали кодирането, като средство за образуване на нови думи в езика на предградията, има приносен характер, може да се отговори положително. Независимо, че този способ не е много продуктивен, голяма част от новообразуваните чрез верланизиране думи са лексикализирани и някои от тях се употребяват в разговорната реч. Многобройните специализирани речници, съхранили лексиката на предградията, ще са за бъдещите лингвисти живи свидетели за културната история на Франция от края на XX век.

NOTES:

¹ **Vermes, G.** *Vingt-cinq communautés linguistiques de la France.* Paris, L'Harmattan, 1988.

² **Jonquet, T.** *La vie de ma mère!* Paris, Gallimard, 1994.

³ **Le Breton.** *Rififi chez les hommes.* Paris, 1954.

⁴ Повечето от примерите са взети от двата специализирани речника: Ph. Rierre-Adolphe, M. Mamoud, G.-O. Tzanos, *Tchatche de banlieue.* Paris, Mille et une nuits, 1998; **Dontchev, D.** *Dictionnaire du français argotique, populaire et familier.* Paris, Edition du Rocher, 2000.

⁵ **Dontchev, D.** *Op. cit.*, p. 91.